

Iqtisodiy tengsizlik: sabablari va oqibatlari

Abduvaliyev Og'abek Umid o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Moliya va moliyaviy texnologiyalar MMT-78 yo`nalishi

Ilmiy rahbar: **Abdisalom To'rayevich Umirov**

Iqtisodiy xavfsizlik kafedrası dotsenti PhD

Annotatsiya: Iqtisodiy tengsizlik 21-asrning hal qiluvchi muammosi sifatida paydo bo'ldi, bu ijtimoiy hamjihatlik, iqtisodiy barqarorlik va siyosiy boshqaruv uchun keng ko'lamli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu dissertatsiya iqtisodiy tengsizlikning sabablari va oqibatlarini har tomonlama o'rganib chiqadi va uning asosiy omillarini va butun dunyo bo'ylab jamiyatlar va iqtisodiyotlarga ko'p qirrali ta'sirini tushuntirishga qaratilgan. Turli xil nazariy asoslar, empirik tadqiqotlar va holatlar tahliliga tayangan holda, tadqiqot iqtisodiy tengsizlikning asosiy sabablari, jumladan, tarkibiy, siyosat bilan bog'liq va ijtimoiy omillarni tushunishimizni chuqurlashtirishga intiladi. Bundan tashqari, dissertatsiya turli sohalardagi iqtisodiy tengsizlikning keng ko'lamli oqibatlarini, jumladan, ijtimoiy birdamlik, sog'liqni saqlash natijalari, ta'lim darajasi va siyosiy barqarorlikni o'rganadi. Nuansli tahlil orqali ushbu tezis iqtisodiy tengsizlik haqidagi ilmiy munozaraga hissa qo'shish, zamonaviy jamiyatlarda ko'proq tenglik va ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan siyosat muhokamalari va aralashuvlar haqida ma'lumot berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy tengsizlik, boylikning nomutanosibliği, daromad taqsimoti, ijtimoiy hamjihatlik, mehnat bozori dinamikasi, soliq siyosati, ta'limdagi nomutanosibliklar, salomatlik natijalari, siyosiy barqarorlik, avlodlararo harakatchanlik, strukturaviy omillar

Iqtisodiy tengsizlik hozirgi zamonning eng dolzarb va keng tarqalgan muammolaridan biri bo'lib, butun dunyo bo'ylab jamiyatlarni qamrab oladi va ijtimoiy birdamlik va iqtisodiy farovonlik tuzilishiga putur etkazadi. Boylik va daromadlar nomutanosibligi ortib borar ekan, oqibatlar jamiyatning barcha jabhalarida, ta'lim va sog'liqni saqlashdan tortib, siyosiy barqarorlik va avlodlar o'rtasidagi harakatchanlikgacha aks etadi. Ushbu maqolada biz iqtisodiy tengsizlikning asl sabablarini va u olib keladigan keng qamrovli oqibatlarni ko'rib chiqamiz, bu murakkab va ko'p qirrali masalaga oydinlik kiritamiz.

Iqtisodiy tengsizlik deganda jamiyatda boylik va daromadlarning teng taqsimlanmaganligi tushuniladi, bu esa turmush darajasi, imkoniyatlar va ijtimoiy natijalardagi nomutanosiblikka olib keladi. Har qanday bozor iqtisodiyotida ma'lum darajadagi tengsizlik muqarrar bo'lsa-da, haddan tashqari tengsizlik ijtimoiy birdamlik, iqtisodiy o'sish va demokratik boshqaruvga zararli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Iqtisodiy tengsizlikning sabablari va oqibatlarini o'rganish samarali siyosat choralari ishlab chiqish va inklyuziv iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun juda muhimdir.

Strukturaviy omillar: Texnologik o'zgarishlar, globallashuv va mehnat bozorlaridagi siljishlar kabi tarkibiy omillar ma'lum sanoat va ko'nikmalar to'plamini boshqalarga nisbatan afzal ko'rish orqali daromadlar nomutanosibligini oshirishga yordam beradi. Mehnat bozori dinamikasi: ish haqining turg'unligi, xavfli bandlik tartiblari va kasaba uyushmalari darajasining pasayishi past va o'rta daromadli ishchilar uchun daromad o'sishini cheklash orqali daromadlar tengsizligini kuchaytirishi mumkin.

Soliq va o'tkazma siyosati: Regressiv soliq tizimlari va ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlarining etarli emasligi boylikni qayta taqsimlamaslik va marginal guruhlariga munosib yordam ko'rsatmaslik orqali daromadlar tengsizligiga hissa qo'shishi mumkin.

Ta'limdagi nomutanosibliklar: Sifatli ta'lim va malaka oshirish imkoniyatlaridan tengsiz foydalanish ijtimoiy harakatchanlikni cheklash va daromad olish salohiyatidagi nomutanosiblikni kuchaytirish orqali daromadlar tengsizligini davom ettirishi mumkin. Boylik kontsentratsiyasi: boylikning kichik elita qo'lida to'planishi, ko'pincha

meros va avlodlararo boylik o'tishi bilan kuchayadi, avlodlar o'rtasidagi iqtisodiy tengsizlikni davom ettirishi mumkin.

Iqtisodiy tengsizlikning oqibatlari

Ijtimoiy uyg'unlik: Haddan tashqari iqtisodiy tengsizlik ijtimoiy birdamlik va ishonchni buzishi mumkin, bu esa ijtimoiy keskinlikning kuchayishiga, qutblanish va ijtimoiy harakatchanlikning pasayishiga olib keladi.

Salomatlik va farovonlik: Iqtisodiy tengsizlik sog'liqni saqlash natijalaridagi nomutanosiblik bilan chambarchas bog'liq bo'lib, past daromadli odamlar surunkali kasalliklar, ruhiy kasalliklar va erta o'lim ko'rsatkichlarini boshdan kechirmoqda. Ta'lim va imkoniyatlar: Iqtisodiy tengsizlik sifatli ta'lim olish imkoniyatini va yuqori harakatlanish imkoniyatlarini cheklab qo'yishi, qashshoqlik va kambag'allikning avlodlararo davrlarini davom ettirishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda iqtisodiy tengsizlik murakkab va ko'p qirrali muammo bo'lib, chuqur ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy oqibatlarga olib keladi. Iqtisodiy tengsizlikning asosiy sabablari va oqibatlarini tushunib, jamiyatlar barcha uchun ko'proq tenglik, imkoniyatlar va ijtimoiy adolatni ta'minlaydigan samarali siyosat choralari amalga oshirishga harakat qilishlari mumkin. Iqtisodiy tengsizlikni bartaraf etish nafaqat ma'naviy majburiyat, balki XXI asrda barqaror iqtisodiy o'sishni, ijtimoiy hamjihatlikni va demokratik boshqaruvni rag'batlantirish uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Куликов, Л. М. Основы экономической теории : учебник для СПО / 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2018. — 371 с.
2. B.Yu.Xodiyev, A.Sh.Bekmurodov, U.V.G'afurov, B.K. To'xliiev. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning "Jahon moliyaviy- iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari" nomli asarini

3. o‘rganish bo‘yicha o‘quv qo‘llanma. -T.: Iqtisodiyot, 2009.-120 b.
4. Sh.Shodmonov, M.Raxmatov “Iqtisodiyot nazariyasi” fanining ikki chigaltuguni va uning echimi. Monografiya. Toshkent: Iqtisodiyot, 2019 yil.